

Krzysztof Rokiciński

WYBRANE ASPEKTY ZAGROŻEŃ ASYMETRYCZNYCH NA MORZU W FUNKCJI WYKORZYSTANIA SIŁ MORSKICH

STRESZCZENIE

W artykule podniesiony został problem asymetrii współczesnego świata w aspekcie zagrożeń asymetrycznych. Rozważania przeprowadzone zostały przede wszystkim pod kątem zagadnień związanych z obszarem mórz i oceanów oraz wykorzystania sił morskich. Analizy problemu dokonano po przedstawieniu ogólnych wiadomości o asymetrii, zagrożeniach, jakie ze sobą niesie, zdefiniowaniu przeciwnika asymetrycznego oraz form i metod walki z nim.

WSTĘP

Procesy globalizacji niosą wyzwania dla współczesnego świata na niespotykaną wcześniej skalę. Postrzegane są one różnorodnie, w zależności od kontekstu rozważań oraz poruszanych zagadnień i problemów, jak np. polityka, ekonomia, ideologia, etyka. Wydaje się jednak, że ta mnogość opinii i opracowań sprawia, iż giną w nich aspekty, które dotyczą działalności w sferze militarnej. Szkodzi temu przede wszystkim szum medialny, którego nośne definicje są transponowane nawet do poważnych opracowań naukowych. Powoduje to także w zakresie opracowań wojskowych (fachowych, popularnych i w publicystyce) eksponowanie tylko wybranych zagadnień i przedstawianie ich jako całości problemu. Doskonałym przykładem jest tu „wojna z terroryzmem”, przedstawiana niejednokrotnie jako kwintesencja zwalczania zagrożeń asymetrycznych.

W Akademii Marynarki Wojennej powstaje coraz więcej prac magisterskich, dyplomowych i studyjnych, których autorzy zajmują się zagadnieniami asymetrii współczesnego świata w różnych kontekstach. Niniejszy artykuł jest próbą usystematyzowania wiedzy z tego zakresu i ma na celu kompleksowe przedstawienie zagadnienia, co jak się wydaje, będzie pomocne autorom prac na ten temat.

Autor zastrzega jednocześnie, że zawarte w artykule problemy, ze względu na swą obszerność, potraktowane zostały ogólnie i są jedynie punktem wyjścia do bardziej szczegółowych rozważań. Ponadto intencją autora było przede wszystkim ukazanie zagadnień związanych z gospodarką morską i siłami morskimi.

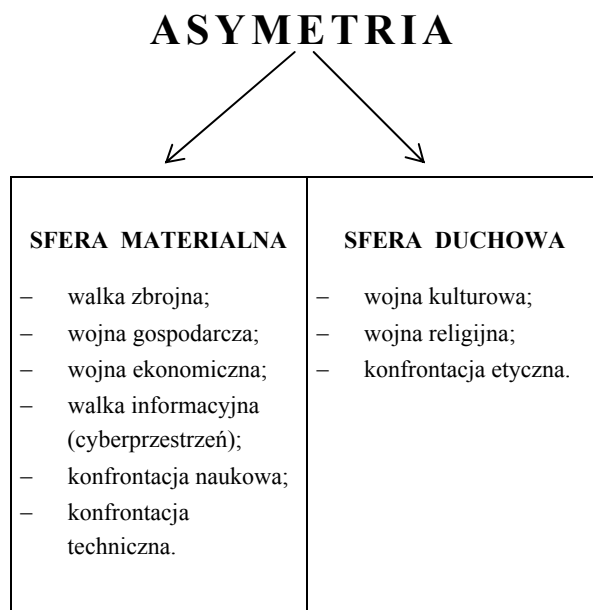
POJĘCIE ASYMETRII

Przed przystąpieniem do meritum problemu konieczne wydaje się zdefiniowanie pojęcia „asymetria”. Jest to niezbędne, gdyż w literaturze przedmiotu można znaleźć całą gamę jej definicji. Wynika to z faktu, iż zagadnienie asymetrii jest obecnie tak nośnym pojęciem, że jej definicje tworzone są na potrzeby konkretnych rozważań, powodując nie tylko szum informacyjny, ale także w niektórych wypadkach zupełnie nie przystając do zagadnienia.

Idealistycznym lub wręcz utopijnym byłoby stwierdzenie, iż świat może być symetryczny, tzn. równe dla wszystkich prawa, podział dóbr itd. Człowiek jako istota oraz członek określonej społeczności (etnicznej, religijnej, narodu) charakteryzuje się odmiennością, co nie pozwala zuniformizować całości. Tym samym tworzy on na określonym terytorium charakterystyczne dla niego uwarunkowania polityczne, ekonomiczne, socjologiczne, ideologiczne itp. Można więc przyjąć, że świat nigdy nie był, nie jest i nie będzie idealnie symetryczny. W zależności od aktualnych uwarunkowań da się określić linię hipotetycznego podziału wyznaczającą granicę asymetrii. Można przyjąć, iż asymetria objawia się w dwóch sferach, które przedstawiono na rysunku 1. Należy tu podkreślić, że przedstawione sfery wzajemnie się przenikają i w zależności od określonego rejonu tworzą określoną nową jedność (jakość) o różnym poziomie znaczenia poszczególnych elementów składowych. Jej przebieg jest określony nierównomiernym rozkładem między innymi następujących determinantów:

- ekonomia;
- religia;
- demografia;
- poziom życia;
- bezpieczeństwo socjalne, osobiste itp.;
- ideologia;
- kultura.

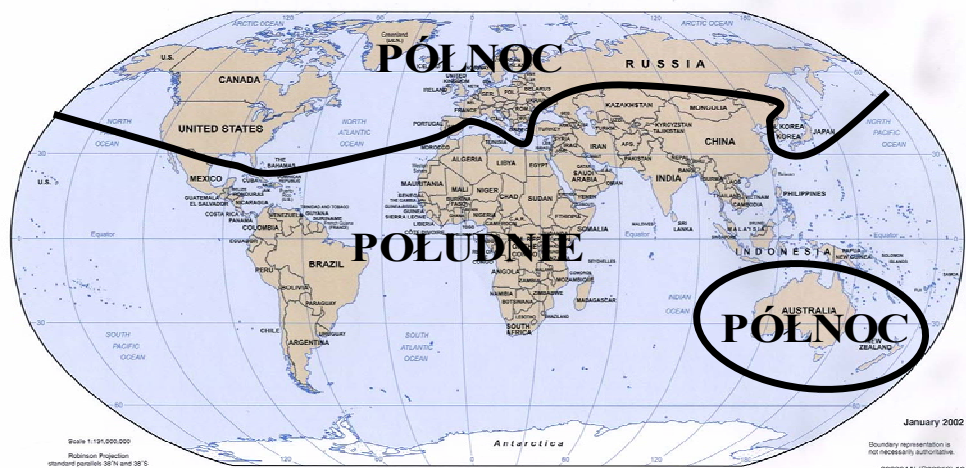
Rozpad bipolarnego świata spowodował zanik dotychczasowego umownego podziału na „Wschód” i „Zachód”, pomiędzy którymi linia przebiegała przede wszystkim w zakresie ideologii. W jego miejsce powstał podział na bogatą „Północ” i biedne „Południe”, który spowodowały właśnie powyższe determinanty. W kontekście niniejszego artykułu asymetria będzie rozumiana jako dysproporcja pomiędzy określonymi rejonami współczesnego świata. Można tym samym określić, gdzie przebiega obecnie granica dzieląca te dwa obszary, co schematycznie przedstawiono na rysunku 2.

Rys. 1. Sfery asymetrii współczesnego świata

Źródło: Opracowanie własne.

Wyraźny stał się podział z jednej strony na kraje wysoko rozwinięte, a z drugiej trzeciego świata. Przedstawione wyżej dysproporcje spowodowały naturalne dążenie do ich wyrównania po obu stronach. Objęło to nie tylko masy ludzkie, ale także towarzyszący im „bagaż” w postaci ideologii, religii, zwyczajów, a także niekiedy wynaturzeń (formy walki politycznej, militarnej itp.), które nie przystają do standardów cywilizacji zachodniej.

Rys. 2. Hipotetyczna linia podziału na „Północ” i „Południe” w aspekcie asymetrii współczesnego świata

Źródło: Opracowanie własne.

Istotnym determinantem tworzenia się asymetrii jest również proces określany najczęściej mianem globalizacji. Uogólniając, można stwierdzić, iż polega on na umiędzynarodowieniu zjawisk ekonomicznych, politycznych i kulturowych¹.

Określany jest wieloma innymi nazwami, w zależności od kontekstu rozważań (np. filozofii, polityki, ekonomii, socjologii), z których najbardziej nośne są²:

- „globalna wioska” (M. H. McLuhan);
- „społeczeństwo otwarte” (K. Popper);
- „humanizm integralny” (J. Maritain);
- „wszechogarniająca cywilizacja ziemiska” (A. Tonybee);
- „społeczeństwo globalnej urbanizacji” (D. Bell).

Należy podkreślić, że poglądy w zakresie asymetrii nie są jednolite i w poszczególnych krajach różnią się od siebie. Wydaje się, iż taki stan rzeczy determinują przede wszystkim interesy danego kraju za granicą, a więc obszary

¹ B. Balcerowicz, *Pokój i „nie-pokój” na progu XXI wieku*, Warszawa 2002, s. 91; J. Naisbitt, *Megatrendy*, Warszawa 1997; L. Zacher, *Globalne problemy współczesności*, Lublin 1992, s. 18 – 19.

² J. Świniarski, *O naturze bezpieczeństwa*, Warszawa 1997, s. 144 – 149.

zainteresowania w funkcji polityki, ekonomii i militarnej. Regułą wydaje się, że im większe interesy poza granicami, tym problem ten rozpatrywany jest na wyższym i ogólniejszym poziomie. Tezę tę doskonale ilustruje przykład USA i Niemiec.

USA problem asymetrii traktuje w skali globalnej i ogólnej (strategicznej), tzn. obejmuje on zarówno przyczyny, jak i skutki. Dobitnie ilustruje to strategia rozwoju i działania sił zbrojnych USA do 2010 roku w funkcji polityki, w której stwierdza się między innymi, iż konieczne jest wypracowanie nowych koncepcji, doktryn oraz zasad prowadzenia działań wykraczających poza granice kulturowe, prawne i budżetowe³.

Natomiast Niemcy (jak i większość krajów europejskich) postrzegają go praktycznie tylko przez pryzmat ekonomiczny i ideologiczny. Zagrożenia militarne były zresztą traktowane w USA do 11 września 2001 raczej jako pewna wizja przyszłości⁴, a wydaje się, że w Europie stan ten trwa nadal.

Są to więc dwie przeciwstawne koncepcje, które można postrzegać jako ofensywną i defensywną. Wydaje się, że podejście europejskie determinuje przede wszystkim sposób prowadzenia polityki zagranicznej, możliwości militarne, a także zaangażowanie państw europejskich w tworzenie nowego podmiotu prawa międzynarodowego – Unii Europejskiej.

DZIAŁANIA ASYMETRYCZNE

Należy na wstępie podkreślić, że często działania asymetryczne są rozumiane jako walka z terroryzmem (czy medialnie „wojna”) lub utożsamiane z nią. Jest to jednak tylko „publicystyczne” ujęcie problemu, zaczerpnięte przede wszystkim z retoryki polityków USA, którzy w przystępny sposób musieli przekonać społeczeństwo amerykańskie do zwalczania zagrożeń asymetrycznych. Tym samym określenie „wojna z terroryzmem” jest tu jedynie łatwo zapadającym w pamięć zwrotem na użytek opinii publicznej i w rzeczywistości jest tylko ich wycinkiem. Podobnie było między innymi z „wojną o Falklandy – Malwiny”, która w rzeczywistości pod względem prawa międzynarodowego, a także perspektywy militarnej była tylko lokalnym konfliktem na ściśle określonym obszarze. W rzeczywistości terroryzm jest formą działań w ramach działań asymetrycznych. Problem nie sprowadza

---

³ Joint Vision 2010, *Chairman of the Joint Chiefs of Staff*, Washington 1997.

⁴ V. Ruhe, *Sicherpolitik nach dem 11. September. Herausforderungen für die Außenpolitik*, materiały niemiecko-francuskiej konferencji im. Konrada Adenauera, Roquebrune, 22 listopada 2001.

się tylko do bojowników-samobójców wysadzających się w autobusach, gdyż terroryzm jest pojęciem niższym niż działania asymetryczne, które są tu pojęciem nadrzędnym. Tezy te zostaną uzasadnione w dalszej części artykułu.

Można przytaczać jeszcze inne określenia działań asymetrycznych, jak np. „wojny rozrywające”, w których obce i rodzime grupy atakują uporządkowane podstawy funkcjonowania istniejących społeczeństw za pomocą takich środków, jak terror, destrukcja systemów informatycznych, finansowych itp.⁵

Bez względu na określenie, wszystkie zagrożenia związane z asymetrią współczesnego świata są zwalczane w ramach działań asymetrycznych. Na rysunku 3. przedstawiono wybrane formy zagrożeń asymetrycznych na morzu, co koresponduje z kontekstem artykułu.

Rys. 3. Formy zagrożeń asymetrycznych współczesnego świata na morzu

Źródło: Opracowanie własne.

⁵ F. Heisbourg, *Wojny*, Warszawa 1998, s. 23 – 38.

Asymetryczne rozłożenie wartości i dóbr na świecie powoduje siłą rzeczy konflikty o różnej skali i natężeniu. Wskazane jest więc dokonanie analizy asymetrii pod względem tego, jakie zagrożenia generuje ona od strony militarnej.

Niezbędnym wprowadzeniem jest przede wszystkim określenie, czym różnią się działania symetryczne od asymetrycznych.

Analizując literaturę przedmiotu, można dojść do wniosku, że pojęcie „działania symetryczne” jest słusznie postrzegane jako synonim „działań regularnych”.

Tezę tę niech zilustrują wybrane definicje działań regularnych:

- „(...) starcie zwartych formacji (...) w klasycznych warunkach podziału pola walki na strefę starcia i zaplecze”⁶;
- „(...) forma działań bojowych prowadzonych przez siły zbrojne w myśl ogólnie przyjętych zasad prowadzenia walki zbrojnej”⁷.

Uogólniając, można stwierdzić, iż w działaniach symetrycznych działania zbrojne prowadzą ze sobą co najmniej dwa podmioty prawa międzynarodowego⁸ (państwa, sojusze, koalicje, organizacje itd.) zgodnie z ustalonymi regułami. Pewnym odstępstwem są wojny wewnętrzne (domowe), prowadzone często przez jedną ze stron w formie działań partyzanckich. Także i w tym wypadku można jednak bez problemu określić, gdzie są siły własne, a gdzie przeciwnik i na jakim obszarze toczy się wojna.

Często w publicystyce, a niejednokrotnie i literaturze fachowej, używane są równoległe definicje działań nieregularnych, partyzanckich i pozamilitarnych jako synonimy asymetrycznych.

W celu przybliżenia problemu poniżej zostaną przytoczone pojęcia odnoszące się do różnych form walki zbrojnej:

- „(...) działania nieregularne – przede wszystkim opór zbrojny na terenach okupowanych przez przeciwnika. Uczestniczą w nich nie tylko siły zbrojne. Główną treścią tych działań są działania partyzanckie”⁹;
- „(...) działania nieregularne określa się jako świadomy wybór sposobu walki z przeciwnikiem w warunkach, gdy starcie regularne (frontalne) nie może być skuteczne, a może grozić zniszczeniem, rozbiciem wojsk. (...) sposób prowa-

---

⁶ S. Koziej, *Teoria sztuki wojennej*, Warszawa 1993, s. 21.

⁷ *Słownik podstawowych terminów dotyczących bezpieczeństwa państwa*, Warszawa 1994, s. 9.

⁸ To znaczy prawa regulującego stosunki wzajemne na arenie międzynarodowej. Por. L. Antonowicz, *Podręcznik prawa międzynarodowego*, Warszawa 2003, s. 17 – 35.

⁹ S. Koziej, *Teoria sztuki wojennej*, Warszawa 1993, s. 21.

dzenia walki zbrojnej polegający na unikaniu frontального starcia z przeciwnikiem mającym zdecydowaną przewagę, a dający szansę nawet wielokrotnie słabszym siłom skutecznej walki poprzez uderzenia z zaskoczenia w jego słabe miejsca”¹⁰;

- „(...) działania partyzanckie – forma nieregularnych działań bojowych prowadzonych przez siły rekrutujące się z miejscowej ludności lub rozbitych jednostek wojskowych przeciwko okupantowi bądź rodzimej władzy”¹¹;
- „(...) działania pozamilitarne – rodzaj działań prowadzonych przez formacje spoza wojska, niestosujące przemocy zbrojnej w dziedzinach: politycznej, gospodarczej, ekonomicznej i innych, zarówno w czasie pokoju, jak i wojny”¹².

Z powyższych definicji wynika, że obejmują one znaczną część merytoryczną zagadnień z zakresu działań asymetrycznych, ale nie oddają w pełni wszystkich treści, które te zawierają. Analiza owych definicji prowadzi do wniosku, że działania asymetryczne są jednak nową ich kategorią, gdyż obejmują nie tylko komponent militarny, ale także w znaczącej części tyczą się ludności cywilnej (np. w zakresie nielegalnej imigracji, zorganizowanej przestępczości), nie w odniesieniu do określonego obszaru, ale w skali globalnej. Tym samym działania asymetryczne można zdefiniować jako zespół przedsięwzięć natury politycznej, militarnej i policyjnej mający na celu przeciwdziałanie zjawiskom globalizacji w funkcji przeciwnika asymetrycznego.

Z powyższych rozważań wynika, iż istotnym zagadnieniem jest zdefiniowanie przeciwnika asymetrycznego. Ze względu na szeroki zakres problemu i jego ważność zostanie to uczynione dalej w osobnym rozdziale.

PRZECIWNIK ASYMETRYCZNY

Można stwierdzić, że świat stoi na progu ery, w której przepływ informacji, a więc myśli ludzkiej i idei, będzie coraz szybszy oraz mniej ograniczany (kontrolowany). Należy spodziewać się, że proces ten nabierze rozpędu, gdyż rozwój technologii następuje nie w postępie geometrycznym, a logarytmicznym, co oznacza, iż

¹⁰ B. Balcerowicz, J. Marczak, J. Pawłowski, *Sposoby i rodzaje walki zbrojnej w obronie Polski*, Warszawa 1994, s. 71.

¹¹ *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, red. B. Balcerowicz, J. Pawłowski, Warszawa 2002, s. 30.

¹² Tamże, s. 30.

kolejny taki sam odcinek czasu przynosi więcej rozwiązań niż poprzedni. Tak więc, myśl będzie łączyła ludzi w określone, coraz większe i silniejsze grupy propagujące określone idee w obrębie innym niż dotychczas (państw, narodów czy grup etnicznych). Pojawia się zatem przeciwnik, którego związki wewnętrzne nie opierają się w większości przypadków na ideach państwowości, a na innych, np. ideologicznych, religijnych, kulturowych, powiązany różnego rodzaju porozumieniami ekonomicznymi czy politycznymi. Być może na chwilę obecną nie jest to jeszcze tak widoczne, ale jak twierdzą futurologi, należy się z tym poważnie liczyć w najbliższej przyszłości.

Kim więc jest przeciwnik, przeciwko któremu prowadzone są działania asymetryczne?

Najbardziej racjonalną wydaje się jego analiza poprzez wiele pryzmatów, takich jak polityczno-prawny, ekonomiczny, techniczny, kulturowy, religijny, militarny itp. Próba uczynienia tego w inny sposób nie oddałaby istoty problemu, chociażby dlatego, że osiąga on cele swojego działania drogą militarną i niemilitarną. Ponadto każdy obszar globu (np. Azja, Afryka czy Ameryka Południowa) charakteryzuje się różnym stopniem wielkości, zarówno poszczególnych rodzajów zagrożeń, jak i ich wypadkową.

W sferze militarnej przeciwnika asymetrycznego można zdefiniować następująco:

- nie jest stroną w świetle prawa międzynarodowego;
- uczestnicy walk nie mają statusu kombatanta¹³;
- obszar prowadzenia działań nie jest określony;
- prowadzi działania za pomocą wszystkich dostępnych dla siebie środków walki;
- zwykle nie stosuje prawa międzynarodowego, a inne (zwyczajowe, lokalne itp.).

Skoro przeciwnik asymetryczny nie ma własnego państwa, nie może być podmiotem prawa międzynarodowego, a więc w znaczeniu prawnym – stroną konfliktu. Przeciwników takich w literaturze określa się mianem aktorów niepaństwowych (*non-state actors*), a są to *de facto* organizacje ponadnarodowe, w różnych źródłach określane jako pozapaństwowe lub ponadpaństwowe¹⁴.

---

¹³ Definicję kombatanta, czyli członka sił zbrojnych strony walczącej reguluje pod względem prawnym m.in. art. 13 I konwencji genewskiej, art. 13 II konwencji genewskiej, art. 4 III konwencji genewskiej oraz art. 47 I punktu dodatkowego do konwencji genewskich.

¹⁴ E. Latoszek, M. Proczek, *Organizacje międzynarodowe. Założenia, cele, działalność*, WSHIFM, Warszawa 2001, s. 27 – 57.

Nie mając atrybutów państwowości, przeciwnik asymetryczny nie jest podmiotem prawa międzynarodowego, a tym samym nie posiada terytorium, społeczeństwa ani określonych (jawnych, znanych) struktur dowodzenia czy administracji państwowej.

Należy podkreślić, że konieczne jest rozważanie przeciwnika asymetrycznego w sferze militarnej i pozamilitarnej, gdyż w zależności od tego jego cele działania są różne, co przedstawiono na rysunku 4.

Rys. 4. Sfery i cele działania przeciwnika asymetrycznego

Źródło: Opracowanie własne.

Trudno jest zastosować te same formy jego zwalczania w odniesieniu do sfery militarnej (np. terroryści czy piraci) i pozamilitarnej (np. nielegalni imigranci).

Gdzie więc szukać i jak zwalczać przeciwnika asymetrycznego?

Istotnym problemem jest sposób wyodrębnienia go na tle miejscowej społeczności. O ile na przykład w „klasycznej” wojnie partyzanckiej strona walcząca odróżnia się zazwyczaj w charakterystyczny sposób od otoczenia (quasi-umundurowanie, emblematy, opaski itp.), o tyle przeciwnik asymetryczny wtapia się w społeczność. W jaki bowiem sposób można odróżnić Taliba czy członka Al-Kaidy od spokojnego mieszkańca Kabulu czy Bagdadu, skoro obaj są tak samo ubrani, posługują się tym samym językiem, a na dodatek mogą legalnie posiadać i nosić broń?

Dotychczas zagadnienie to było relatywnie jasne. Baader-Meinhof czy RAF działały w Niemczech Zachodnich, Czerwone Brygady we Włoszech itd. Pokłosiem globalizacji jest rozszerzenie obszaru prowadzenia działań asymetrycznych na całą kulę ziemską, a więc walka może być prowadzona równie dobrze w przypuszczalnym rejonie przebywania przeciwnika, w państwach trzecich (neutralnych), a nawet na własnym terytorium, czyli wszędzie.

Istotne są również kwestie prawne z zakresu dotyczącego zarówno sfery militarnej, jak i pozamilitarnej. Problematycznym wydaje się zastosowanie „miary”, według której jest ono określane. Podstawową wykładnią jest „zachodni” punkt widzenia, a jego pojmowanie określone zostało w ukonstytuowanym międzynarodowym prawie konfliktów zbrojnych, humanitarnym itp. Jednak posługując się nadal przykładem Al-Kaidy, można zadać pytanie, czy jej członkowie je znają? Czy nie są przekonani, że prawo stosowane (respektowane) przez nich jest bardziej ludzkie czy honorowe? Przykładem takiego specyficznego spojrzenia na to zagadnienie może być stosowany przez Japończyków w II wojnie światowej samurajski kodeks bushido, zgodnie z którym bohaterów wojennych strony przeciwnej nie więziono, gdyż było to dyshonorem, a ścinano mieczem, w ten sposób okazując podziw i szacunek.

Czy przeciwnik, którego charakteryzują powyższe cechy, jest nowym elementem na scenie politycznej i militarnej?

Początkowo może się wydawać, że nie, gdyż historia dostarcza wiele przykładów takiego przeciwnika, nawet w starożytności (np. tzw. ludy morskie na Morzu Śródziemnym). Jednak obecnie działa on w skali globalnej, co jest zupełnie nową jakością.

FORMY WALKI PRZECIWNIKA ASYMETRYCZNEGO

Jeszcze raz wyraźnie należy podkreślić, że pojęcie przeciwnika asymetrycznego nie obejmuje tylko sfery militarnej, ale i pozamilitarną (cywilną), w której w większości przypadków jedyną przeciwwagą, oprócz formacji policyjnych, mogą być tylko siły zbrojne. Przykładem militarnych działań asymetrycznych w sferze cywilnej jest chociażby prawie regularna wojna z kartelami narkotykowymi prowadzona przez siły zbrojne państw Ameryki Środkowej, Południowej czy obszaru „Złotego Trójkąta” w Azji Południowo-Wschodniej. Amerykańska Straż Przybrzeżna (US Coast Guard) wraz z siłami morskimi (US Navy) prowadzi ciągłą ochronę wybrzeża USA w celu zapobieżenia masowemu napływowi środków odurzających i masowej nielegalnej emigracji. W Cieśninie Malakka i Zatoce Gwinejskiej nieprzerwanie prowadzone są natomiast przedsięwzięcia w celu ograniczenia plagi piractwa.

Przywołane zostały tu jedynie wybrane przykłady zagrożeń asymetrycznych pochodzących ze sfery pozamilitarnej, chociaż należy podkreślić, że wszystkie ich rodzaje przedstawione na rysunku 3. wzajemnie się przenikają, występując w rozmaitych konfiguracjach. Przykładem są niektóre ruchy separatystyczne czy religijne, które fundusze na swoją działalność zdobywają poprzez produkcję narkotyków, a następnie ich przemyt za granicę. Wydaje się, że w tym przypadku nieracjonalny jest sztywny podział elementów składowych pomiędzy poszczególne sfery. W ramach działalności określonych aktorów przenikają się one wzajemnie, o czym będzie mowa w dalszej części artykułu.

Przeciwnik asymetryczny ze względu na brak sił i środków nie może stawić czoła w ramach działań symetrycznych. W czasie Konferencji Obrony Narodowej amerykańscy eksperci ujeli to następująco „(...) nie jest prawdopodobne, aby [przyszli potencjalni przeciwnicy – przyp. aut.] stawili nam czoła, wykorzystując wojska pancerne, siły lotnicze czy morskie, tzn. tam, gdzie nasza przewaga jest miażdżąca. Należy spodziewać się, iż wkrótce zastosują nowe sposoby, aby atakować nasze interesy, siły zbrojne, a także obywateli”¹⁵. Zaiste znamienne stwierdzenie na trzy lata przed atakiem na World Trade Center w Nowym Jorku.

Analiza problemu wskazuje, że przeciwnik asymetryczny w swoich przedsięwzięciach militarnych wykorzystuje tylko tę broń, którą jest w stanie skrycie kupić oraz przechować, a przede wszystkim obsłużyć. Przyjmując za przykład działania Al-Kaidy, można stwierdzić, że wykorzystanie wyrafinowanych środków

---

¹⁵ Transforming Defence: National Security In the 21st Century, National Defence Panel, Washington 1997

walki to znikomy ułamek na tle całości działań. Atak samolotami pasażerskimi 11 września 2001 roku na wieże WTC był bardzo długo przygotowywanym zamachem z udziałem elity intelektualnej i technicznej organizacji. Analizując zamachy terrorystyczne zorganizowane i wykonane przez Al-Kaidę oraz jej odłamy, można zauważyć, że prawie wszystkie sprowadzały się do ataków z użyciem materiałów wybuchowych przenoszonych zarówno przez samobójców, jak i samochody-pułapki. Nie trzeba bowiem mieć wykształcenia technicznego, aby uruchomić detonator materiału wybuchowego czy staranować samochodem czołg. Wystarczy mieć tylko determinację i przekonanie do słuszności czynu. Dowodzi to tezy, iż środki walki będą przede wszystkim tanie i nieskomplikowane, a czasem wręcz prymitywne (domowej roboty), a przez to zaskakujące dla przeciwnika. Tezę tę celnie wyartykułował francuski generał C. Quesnot, stwierdzając, że środki walki będą takie, na które państwa „Północy» (...) nie są przygotowane kulturowo, strukturalnie, intelektualnie ani też z punktu widzenia legislacyjnego, administracyjnego lub organizacyjnego, tak aby zareagować natychmiast, efektywnie i zdecydowanie”¹⁶.

Należy jednak obawiać się, że nadal spektakularnymi (jednostkowymi) przypadkami będą podobne do ataku na WTC. Chodzi tu nie o identyczny (podobny) atak, ale o wykorzystanie doskonale przygotowanego i relatywnie kosztownego środka (sposobu) walki o dużej mocy rażenia, jak np. broń biologiczna, chemiczna lub nawet atomowa (tzw. brudna bomba). Problemem nie jest tu „czy?”, ale „kiedy?”.

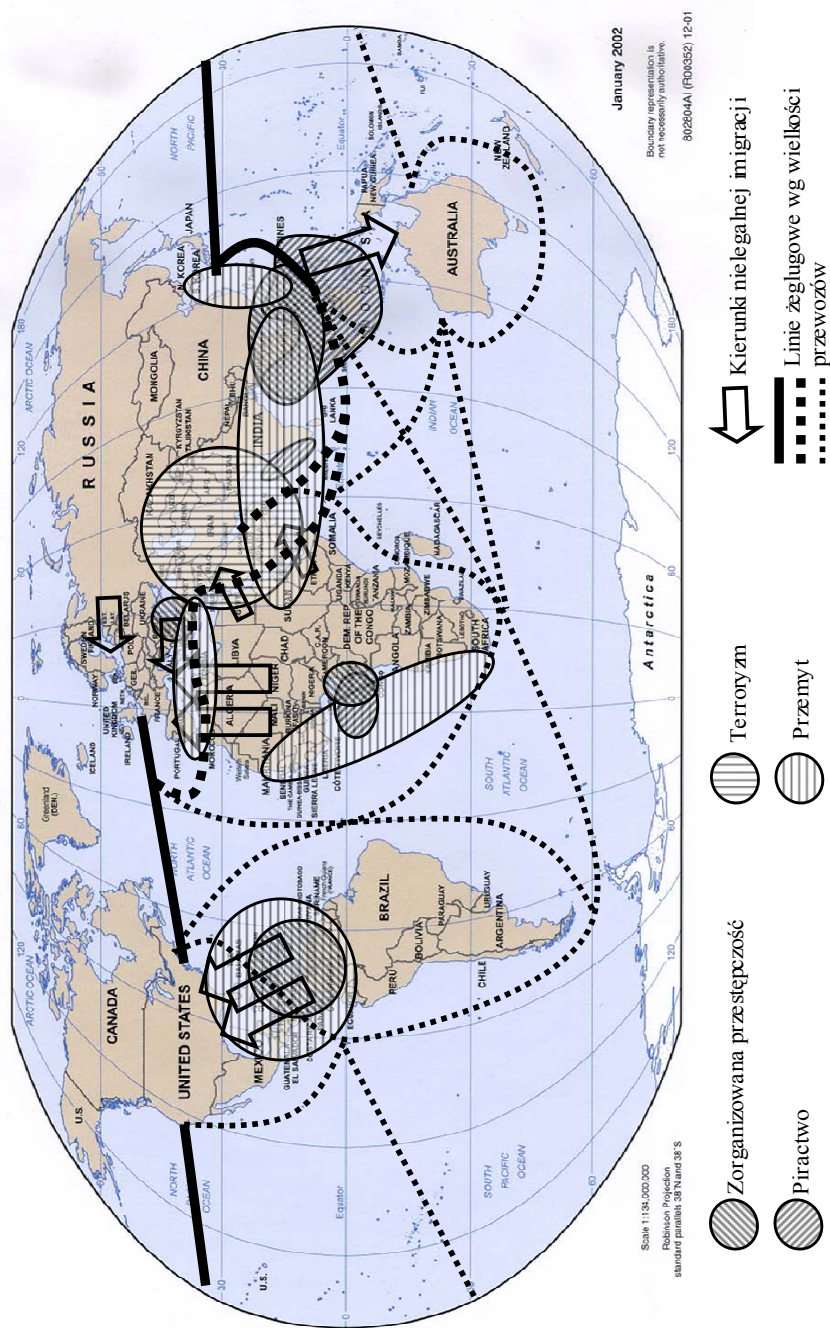
Oczekiwać należy także, iż działania przeciwnika asymetrycznego w formie aktów terroru będą przekraczały kolejne niepisane zasady humanizmu. W celu medialnego zwiększenia wydźwięku ataków będą one coraz bardziej drastyczne. Ostatnim przykładem takiego uderzenia jest atak na szkołę w Biesłanie (Dagestan), gdzie terroryści użyli uczniów w charakterze „żywych tarcz”.

RODZAJE ZAGROŻEŃ ASYMETRYCZNYCH NA MORZU

W niniejszym rozdziale przedstawione zostaną wyłącznie zagrożenia asymetryczne dotyczące obszaru mórz i oceanów. Rozważania zawarte w niniejszym artykule wskazują jednak, iż nie można ograniczyć się jedynie do tego obszaru, gdyż zagrożenia generowane są w pasie nadbrzeżnym lądu. Zilustrowano to na rysunku 5. w odniesieniu do wybranych zagrożeń w funkcji morskich linii komunikacyjnych.

---

¹⁶ P. Gawliczek, J. Pawłowski, *Zagrożenia asymetryczne*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2003.

Rys. 5. Rejony najbardziej intensywnego występowania zagrożeń asymetrycznych w funkcji transportu morskiego

Źródło: Opracowanie własne.

Wydaje się, że najistotniejszymi zagrożeniami asymetrycznymi na morzu są:

1. **Terroryzm**, w którym można wyodrębnić następujące obszary oddziaływania:
  - militarny;
  - pozamilitarny (polityczny).

Należy jednak stanowczo podkreślić, iż terroryzmu nie można postrzegać jedynie jako formy oddziaływania przeciwnika asymetrycznego na zwalczane cele. Wydaje się bowiem, że straty materialne spowodowane przez akty terrorystyczne nie wpływają na zmianę sytuacji¹⁷. Przykładem niech będzie atak na amerykański niszczyciel USS Cole w Adenie (Jemen). Były, co prawda, straty w ludziach, ale wkrótce okręt powrócił do służby. Można więc postawić tezę, iż głównym celem terroryzmu nie jest zadanie jak największych strat materialnych, a przede wszystkim stworzenie poczucia zagrożenia. Powoduje to bowiem perturbacje ekonomiczne dotyczące komunikacji morskiej, takie jak wytyczenie tras przejścia statków dalej od wybrzeża (większe zużycie paliwa i czas transportu), zwiększenie stawek za fracht i ubezpieczeniowych, dodatkowe szkolenie załóg itp.

2. Terroryzm wiąże się ściśle z **walką informacyjną**. Obejmuje ona dwa wymiary i dotyczy nie tylko wojny w cyberprzestrzeni, ale także sztukę walki informacją w wymiarze globalnym, w tym medialną. W odniesieniu do „Północy” faktyczne uzyskanie prymatu polityki nad sferą militarną po rozpadzie bipolarnego świata znacznie zwiększyło siłę oddziaływania opinii publicznej. Znaczący stał się mandat społeczny (narodowy i międzynarodowy) w odniesieniu do prowadzenia zarówno działań militarnych, jak i pozamilitarnych, przez co metody i formy walki są coraz bardziej determinowane przez te czynniki, nieraz powodując ich niewydolność w osiąganiu celów. Wykorzystuje to przeciwnik asymetryczny, który uzyskał szeroki dostęp do rozpowszechniania informacji poprzez żadne nowości i sensacji media, a także posługując się intensywnie Internetem. Zminimalizowanie możliwości w zakresie realizacji przez niego polityki informacyjnej wyznacza tym samym kolejny obszar walki z nim. Wojna w cyberprzestrzeni nie dotyczy li tylko ataków przeprowadzanych przez określone organizacje, ale także hackerów, którzy stanowią spory odsetek atakujących, a czynią to z pobudek emocjonalnych oraz chęci zaimponowania, bywają to także przestępstwa pospolite mające na celu na przykład włamanie na konta bankowe¹⁸. Tym samym trudno mówić tu o przeciwniku asymetrycznym

---

¹⁷ Por. rysunek 4.

¹⁸ M. Mejsner, *Brygady hackerskie*, „Polska Zbrojna” z 9 lipca 1999, s. 20 – 21.

zdefiniowanym na wstępie. W sferze militarnej znane są fakty włamań do systemów dowodzenia sił morskich.

3. **Proliferacja broni masowego rażenia**, którą należy rozumieć jako przedsięwzięcie komercyjne tworzące nowy wymiar zagrożenia. Nie chodzi tu jedynie o obrót bronią, ale także eksport / import myśli technicznej i samej technologii do tworzenia środków walki. W niektórych przypadkach gabaryty ładunków lub po prostu brak innej możliwości powodują, że transport odbywa się drogą morską.
4. **Piractwo**¹⁹ dotyczy tylko wybranych obszarów świata. Wydaje się, że taki stan spowodowany jest brakiem alternatyw zdobywania w inny sposób środków do życia przez zamieszkującą tam ludność, a także tradycją oraz sprzyjającymi warunkami geograficznymi (liczne zatoki, archipelagi itp.). Istotna jest tu polityczna oraz militarna niemoc państwa w zapobieżeniu temu zagrożeniu.
5. **Nielegalna imigracja** jest niemilitarnym rodzajem zagrożeń asymetrycznych. Proceder ten obejmuje przedsięwzięcia organizowane cyklicznie i jednorazowo (wówczas można rozpatrywać je również w aspekcie zorganizowanej przestępczości), a także odbywające się *ad hoc* i dotyczące pojedynczych osób lub małych grup.
6. **Zorganizowana przestępczość** podobnie jak nielegalna imigracja jest niemilitarnym rodzajem zagrożeń asymetrycznych, chociaż niektóre jej formy mogą być zwalczane przede wszystkim przez siły zbrojne. Zagadnienie to obejmuje wiele czynników, z których najważniejszymi wydają się przedstawione na rysunku 3.

ZWALCZANIE ZAGROŻEŃ ASYMETRYCZNYCH NA MORZU

Po introdukcji dokonanej w poprzednich rozważaniach należałoby przejść do analizy zagrożeń asymetrycznych związanych z działalnością sił morskich. Trzeba jednak podkreślić fundamentalną zasadę w tym zakresie – przeciwnik asymetryczny może oddziaływać na morzu w relatywnie niewielkiej odległości od brzegu. Tym samym obszar działań musi objąć przede wszystkim rejony litoralne, a bardzo często (szczególnie w ramach operacji połączonych) także obszar lądu, gdzie występuje współdziałanie z innymi rodzajami sił zbrojnych (wsparcie ogniowe, rozpoznanie, ochrona obiektów brzegowych itp.).

¹⁹ Traktowane jako zbrojna napaść na jednostkę pływającą w celach rabunkowych. Por. J. Gebauer, E. Krez, *Marine Enzyklopädie*, Berlin 1998, s. 276 – 277.

Zwalczanie przeciwnika asymetrycznego można porównać do działania straży pożarnej, gdyż obejmuje ono gaszenie punktów zapalnych, a w zakresie sił morskich także prewencji. Przesłanie tej idei doskonale ilustruje stwierdzenie, które padło na corocznej konferencji zorganizowanej w Akademii Wojsk Lądowych USA w 1998 roku: „(...) dotarcie do umysłu przeciwnika jest ważniejsze niż jego zwalczanie”²⁰. Oznacza to, że podstawą odniesienia sukcesu jest zrozumienie istoty zagrożeń, a przez to zapobieganie im, zanim konflikt przekroczy próg działań militarnych. Jest to modernizacja Clausewitzowskiej tezy, że wojna jest przedłużeniem polityki. Wydaje się jednak, iż w tym zakresie należy dodać etap pośredni, jakim są narzędzia ekonomiczne, co zilustrowano na rysunku 6.

Rys. 6. Etapy zapobiegania i zwalczania zagrożeń asymetrycznych

Źródło: Opracowanie własne.

²⁰ P. Gawliczek, J. Pawłowski, *Zagrożenia asymetryczne*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2003.

Analizując rysunek 6., można stwierdzić, że zasadniczymi metodami i formami zwalczania zagrożeń asymetrycznych nie są działania zbrojne, ale cały wachlarz innych przedsięwzięć, które determinują i określają próg, od którego będą one prowadzone. Problem ten jest adekwatny do obecnej sytuacji międzynarodowej, gdyż rządy państw (organy naczelne paktów sojuszy itp.) są zainteresowane likwidacją (minimalizacją) zagrożeń przed przekroczeniem progu działań militarnych. Czynią to, stosując przede wszystkim presję polityczną i ekonomiczną.

Należy także wspomnieć o przedsięwzięciach organizacji pozarządowych, które nie są z reguły kojarzone z określonym państwem. Działają one przede wszystkim w zakresie ekonomicznym (np. pomoc w odbudowie czy utrzymaniu infrastruktury), humanitarnym i kulturalnym, co w znaczącym stopniu kształtuje nastawienie ludności do sił zbrojnych oraz celów ich działań.

Przedsięwzięcia militarne również nie zaczynają się od prowadzenia działań zbrojnych. Pierwszym etapem jest zabezpieczenie rejonu ewentualnych działań na styku z ludnością zamieszkującą ten obszar w ramach współpracy cywilno-wojskowej (Civil-Military Cooperation – CIMIC). Ma ona na celu:

- zjednanie (neutralizację) ludności cywilnej na obszarze ewentualnych działań;
- pozbawienie (ograniczenie) zaplecza dla przeciwnika oraz obniżenie jego morale i ducha walki;
- uzyskanie od społeczności międzynarodowej i narodu mandatu do działania.

Kolejnym etapem jest projekcja siły wraz z przedsięwzięciami prewencyjnymi, takimi jak:

- pokaz siły i gotowości do działania;
- prewencyjne ataki na wybrane cele, które mogą utrzymać *status quo* lub oddalić w czasie prowadzenie działań zbrojnych.

Dopiero po wyczerpaniu powyższych przedsięwzięć rozpoczyna się etap działań zbrojnych.

Wymaga to redefinicji filozofii rozwoju sił morskich, co celnie ujął J. Cable, stwierdzając: „(...) zamiast mierzyć siły morskie miarą ich roli w czasie wojny, którą coraz trudniej sobie wyobrazić lub zdefiniować, być może byłoby lepiej (...) sformułować, a następnie dążyć do realizacji zadań związanych z czasami zbrojnego pokoju”²¹.

---

²¹ J. Cable, *Diplomacy at Sea*, London 1985, s. 168.

Wydaje się, że rozwój i szkolenie sił morskich musi w znacznym zakresie objąć obecnie funkcje policyjne. Wszystkie zadania powinny zostać podporządkowane bezpośrednio lub pośrednio obronie kraju. W odniesieniu do sił morskich musi być to czynione nie tylko bezpośrednio na wodach terytorialnych czy w wyłącznej strefie ekonomicznej (EEZ), ale tam, gdzie są źródła powstawania zagrożeń. Przedsięwzięcia te, określane prewencyjnymi zadaniami ochronnymi, mają na celu zażegnywanie w zarodku sytuacji kryzysowych, co w konsekwencji powinno zapobiec wybuchowi konfliktu²². Celnie tezę tę sformułował kontradmirał H. Pietraszkiewicz: „(...) każda marynarka wojenna jest po to, by oddziaływać na przeciwnika możliwie jak najdalej od własnego brzegu (...) jak bokser, który przedkłada zbieranie ciosów na rękawicę, a nie na szczękę”²³.

WNIOSKI

Rozważania zawarte w niniejszym artykule w odniesieniu do zagrożeń asymetrycznych pozwalają stwierdzić, że:

- obejmują one wszystkie zakresy działalności człowieka w skali globalnej;
- pojedyncze państwa nie są w stanie samodzielnie przeciwdziałać zagrożeniom asymetrycznym, co wymaga działania w ramach wielkich koalicji, paktów, organizacji itp.;
- najbardziej efektywnym sposobem zwalczania jest ich likwidacja (minimalizowane) w rejonach, gdzie powstają;
- niektóre formy zagrożeń asymetrycznych mogą spowodować znaczące perturbacje w zakresie transportu morskiego (przede wszystkim surowców energetycznych) oraz stabilności politycznej, ekonomicznej i militarnej państw (obszarów) nadmorskich;
- militarny sposób rozwiązania problemu powinien następować po wyczerpaniu innych form zapobiegania, jak polityczne i ekonomiczne;
- rodzajem sił zbrojnych, który znajduje się stale w rejonach występowania zagrożeń asymetrycznych, są siły morskie;
- siły morskie muszą dostosować się do nowych zadań, między innymi poprzez przejęcie części funkcji formacji policyjnych;
- konieczne jest określenie jasnych i niezmiennych podstaw prawnych (legislacyjnych) działań militarnych i pozamilitarnych.

---

²² A. Makowski, *Siły morskie współczesnego państwa*, Gdynia 2000, s. 165.

²³ H. Pietraszkiewicz, *Obrona wybrzeża – mit czy rzeczywistość*, „Przegląd Morski”, 1998, nr 6, s. 23.

Reasumując powyższe rozważania, należy stwierdzić, że po rozpadzie bipolarnego świata zagrożenia dla pokoju nie znikły, a zmieniły tylko swoją formę. Zarówno polityka, jak i siły zbrojne stoją przed nowymi wyzwaniami, jakie niesie ze sobą globalizacja. Jej negatywnych efektów nie da się uniknąć i dlatego należy się na nie odpowiednio przygotować, aby – jeśli nie można im w pełni zapobiec – zminimalizować ich skutki.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Antonowicz L., *Podręcznik prawa międzynarodowego*, Warszawa 2003.
- [2] Balcerowicz B., Marczak J., Pawłowski J., *Sposoby i rodzaje walki zbrojnej w obronie Polski*, Warszawa 1994.
- [3] Balcerowicz B., *Pokój i „nie-pokój” na progu XXI wieku*, Warszawa 2002.
- [4] Cable J., *Diplomacy at Sea*, London 1985.
- [5] Gawliczek P., Pawłowski J., *Zagrożenia asymetryczne*, Warszawa 2003.
- [6] Gebauer J., Krenz E., *Marine Enzyklopädie*, Berlin 1998.
- [7] Heisbourg F., *Wojny*, Warszawa 1998.
- [8] Joint Vision 2010, *Chairman of the Joint Chiefs of Staff*, Washington 1997.
- [9] Koziej S., *Teoria sztuki wojennej*, Warszawa 1993.
- [10] Latoszek E., Proczek M., *Organizacje międzynarodowe. Założenia, cele, działalność*, Warszawa 2001.
- [11] Makowski A., *Siły morskie współczesnego państwa*, Gdynia 2000.
- [12] Mejssner M., *Brygady hackerskie*, „Polska Zbrojna” z 9 lipca 1999.
- [13] Naisbitt J., *Megatrendy*, Warszawa 1997.
- [14] Pietraszkiewicz H., *Obrona wybrzeża – mit czy rzeczywistość*, „Przegląd Morski”, 1998, nr 6, s. 23.
- [15] Ruhe V., *Sicherpolitik nach dem 11. September. Herausforderungen für die Aussenpolitik*, materiały niemiecko-francuskiej konferencji im. Konrada Adenauera, Roquebrune, 22 listopada 2001.
- [16] *Słownik podstawowych terminów dotyczących bezpieczeństwa państwa*, Warszawa 1994.

- [17] *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, red. B. Balcerowicz, J. Pawłowski, Warszawa 2002.
- [18] Świniarski J., *O naturze bezpieczeństwa*, Warszawa 1997.
- [19] *Transforming Defence: National Security In the 21st Century*, National Defence Panel, Washington 1997.
- [20] Zacher L., *Globalne problemy współczesności*, Lublin 1992.

ABSTRACT

The paper presents the problem of asymmetry in the contemporary world focused on asymmetric threats. The considerations were carried out mainly with respect to the issues related to the seas and oceans and employment of maritime forces. The problem was analyzed against the background general knowledge concerning asymmetry, resulting threats, defining asymmetric opponent as well as forms and methods of fighting them.

Recenzent kmdr por. dr hab. Krzysztof Kubiak